

Pokazatelji o mirovinama u zemljama OECD-a

UDK:369.543

Mirovinski je sustav najznačajniji sustav socijalne sigurnosti. O tome, u određenom smislu, govori podatak da je Europska unija 2003. godine za javne mirovine potrošila 12,6% BDP-a, što je iznosilo oko 45% svih socijalnih troškova u njenim državama članicama. Najveći su mirovinski troškovi bili u Italiji – 15,1%, a najmanji u Irskoj – 3,6% BDP-a. Hrvatska je 2003. godine za mirovine izdvojila 12,4 % BDP-a, ali se u 2005. godini taj udio smanjio na oko 12%. Međutim, s obzirom na povrat duga umirovljenicima te nagovještaje korekcija tzv. novih mirovina, treba očekivati da će u nas mirovinski troškovi u narednim godinama opet porasti.

Rasprave o mirovinskim sustavima u svijetu veoma su žive. One prate mirovinske reforme koje se provode u gotovo svim zemljama, a koje znatno utječu na mirovinske izdatke i socijalni položaj umirovljenika. Izvjesno je da će se u narednom razdoblju mirovinski sustavi i dalje reformirati, jer se, prije svega, moraju prilagoditi demografskim promjenama i promjenama u strukturi rada. Konkretno rečeno, radi se o starenju stanovništva, pogoršanju koeficijenta ovisnosti starijeg i radnog kontingenta, pluralizaciji obiteljskih oblika, a isto tako o umnožavanju atipičnih, fleksibilnih oblika zapošljavanja, koji prate proces globalizacije i tercijarizacije ekonomije. Sve to dovodi u pitanje klasične mirovinske sheme naslijeđene iz poslijeratne fordovske socijalne i ekonomske organizacije.

Mirovinski sustavi u pravilu imaju dva cilja: (1) ostvariti preraspodjelu mirovinskih davanja u korist siromašnijih kategorija umirovljenika, odnosno prevenirati njihovo siromaštvo i socijalnu isključenost i (2) umirovljenicima omogućiti održanje

određene razine životnog standarda na način da im mirovina ovisi o plaćama, odnosno o doprinosima u mirovinske fondove koje su uplaćivali tijekom svog radnog vijeka. Radi ostvarenja ta dva cilja sve zemlje u svojim mirovinskim sustavima nastoje uspostaviti ravnotežu financijske i socijalne komponente. Budući da se radi o različitim mirovinskim sustavima, rezultati korištenih mirovinskih formula od jedne do druge zemlje također se razlikuju.

U ovom prilogu iznijet ćemo osnovne rezultate istraživanja mirovinskih sustava u trideset zemalja, koje je proveo Odjel za socijalnu politiku OECD-a. Rezultati istraživanja objavljeni su 2005. godine u publikaciji pod naslovom *Pension at a Glance – Public Policies across OECD Countries* te u časopisu *Revue internationale de sécurité sociale* 3/2006. Kao izvor koristili smo i neke druge publikacije koje se bave mirovinama.

Komparativna analiza mirovinskih sustava o kojoj je u ovom prilogu riječ temelji se na parametrima koji su u trideset zemalja OECD-a bili na snazi 2002. godine. Istraživanjem su obuhvaćene sve obvezne mirovinske sheme zaposlenih u privatnom sektoru, bilo da se radi o minimalnim mirovinama, ciljanim mirovinama, mirovinama definiranih davanja ili pak mirovinama definiranih doprinosa. U analizu su također uključene profesionalne mirovine (*occupational pensions*), ako su primijenjene na nacionalnom planu. Nisu uzete u obzir dobrovoljne mirovinske sheme te profesionalne mirovine ograničenog dometa.

Treba napomenuti da se analiza odnosila na buduće mirovine zaposlenih radnika u privatnom sektoru koji su 2002. godi-

ne ušli u svijet rada u dobi od 20 godina, a koji će raditi do 65 godina, dakle puni radni vijek.¹ Premda se podaci odnose na buduće mirovine, oni, s obzirom na to da se temelje na aktualnom stanju i mirovinskim formulama, imaju znatnu analitičku vrijednost za razmatranje sadašnjih problema i perspektiva mirovinskih sustava u razvijanim zemljama.

Vrijednost je istraživanja OECD-a u tome što, za razliku od većine međunarodnih komparativnih istraživanja koja se bave implikacijama mirovinskih troškova na javne financije, kao i posljedicama starenja populacije na održivost mirovinskih sustava, u središte pažnje stavlja socijalnu održivost mirovinskih sustava, odnosno utjecaj mirovinskih reformi na razinu i način distribucije mirovinskih davanja.

Podaci prikupljeni istraživanjem odnose se na dvadeset i tri europske zemlje te na sedam izvan europskih zemalja, uključujući SAD.² Radi se, dakle, o reprezentativnom uzorku zemalja, koji omogućava korisne međunarodne komparacije.

OSNOVNI PARAMETRI MIROVINSKIH SUSTAVA

Većina mirovinskih sustava trideset zemalja OECD-a sastoji se od tri sloja (*tiers, pillars*).³ Prvi je sloj redistributivni i u njemu se ostvaruje solidarnost. Iz drugog sloja mirovine se dobivaju ovisno o visini prethodnih plaća, odnosno prema uplaćenim mirovinskim doprinosima, a mogu biti privatne i javne. U trećem se sloju ostvaruju privatne

mirovine, bilo da je riječ o dobrovoljnoj mirovinskoj štednji ili pak o profesionalnim mirovinama u poduzećima ili u pojedinim granama djelatnosti, kada one nemaju nacionalni obuhvat. Mirovine trećeg sloja ne tretiraju se u ovom dokumentu OECD-a, pa su, dakle, izuzete iz kalkulacija o osnovnim mirovinskim pokazateljima, što je prilikom usporedbe visine svih mirovina svakako treba uzeti u obzir.

Mirovine prvog i drugog sloja

Svih trideset zemalja ima **prvi mirovinski sloj** ili nešto slično prvom mirovinskom sloju. Umirovljenici u prvom sloju, koji je javne prirode te dosta široko koncipiran, ostvaruju primanja s nekoliko naslova. Tako iz prvog sloja umirovljenici mogu dobiti opću socijalnu pomoć (*general social assistance*), koja je dio programa socijalne pomoći namijenjene svoj populaciji. Takvu pomoć mogu dobiti umirovljenici u pet europskih zemalja. Zatim, umirovljenici mogu ostvariti »ciljanu pomoć« (*targeted plans*) koja je specifična shema redistribucije unutar mirovinskog sustava namijenjena starim siromašnim osobama. Ta se pomoć dobiva nakon provjere dohoda ili resursa s kojim korisnici raspolažu, a ostvaruju je umirovljenici u osamnaest zemalja. Nadalje, umirovljenici u jedanaest zemalja mogu ostvariti temeljnu mirovinu (*basic pensions*) koja može biti u jednakom iznosu za sve (*flat-rate*) ili pak ovisiti o godinama staža korisnika. Minimalna mirovina (*minimum pension*), koja se može dobiti u trinaest zemalja, dosta je

¹ Zbog velikih razlika među pojedinim zemljama i teškoća koje se javljaju u istraživanju proteklog razdoblja, istraživači su izbjegli usporedbu mirovina koje se ostvaruju u sadašnjem trenutku, a na temelju plaća iz proteklog radnog vijeka, nego su pribjegli projekciji pokazatelja o budućim mirovinama.

² Radi se o sljedećim zemljama: Australija, Austrija, Belgija, Kanada, Češka, Danska, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Mađarska, Island, Irska, Italija, Japan, Koreja, Luksemburg, Meksiko, Nizozemska, Novi Zeland, Norveška, Poljska, Portugal, Slovačka, Španjolska, Švedska, Švicarska, Turska, Velika Britanija i SAD.

³ Kod nas se uobičajilo govoriti o »stupovima«, mada je ispravno govoriti o »mirovinskim slojevima«, jer stupovi mogu funkcionirati jedino kada su svi na mjestu, a uz to moraju biti jednaki. Nama se čini da je u ovom kontekstu bolje govoriti o slojevima, jer oni nisu tako čvrsto institucionalno definirani kao mirovinski »stupovi«.

slična ciljanom mirovinskom davanju, ali se razlikuje s obzirom na institucionalni aranžman. Minimalna se mirovina također može tretirati i kao dio drugog mirovinskog sloja vezanog uz plaće (takav je slučaj u Hrvatskoj). Korisnik minimalne mirovine mora ostvariti određeni broj godina radnog staža eda bi je ostvario.

U većem broju zemalja u prvom mirovinskom sloju moguća je kombinacija spomenutih socijalnih davanja.⁴ Ipak, kada se sva davanja ostvorena iz prvog mirovinskog sloja sabere, dolazi se do podatka da taj dio mirovine u trideset zemalja OECD-a u prosjeku doseže oko 29% prosječne plaće radnika ostvarene tijekom pune radne karijere. Najveća primanja iz prvog sloja s obzirom na prosječne plaće ostvarit će umirovljenici u Luksemburgu (46%), zatim u Portugalu (44%) i Grčkoj (40%), a najmanja u Češkoj (12%), Japanu (19%) i Meksiku (19%). Od postsocijalističkih zemalja srednje Europe koje su ušle u uzorak istraživanja, u Mađarskoj i Slovačkoj prosječna visina mirovina iz prvog sloja iznosi 22%, a u Poljskoj 24 % prosječne plaće.

Kada je riječ o mirovinskim primanjima **drugog sloja**, koja su vezana uz plaće odnosno doprinose, mirovine od jedne do druge zemlje izračunavaju se pomoću različitih formula. U najviše zemalja radi se o definiranim davanjima (*defined benefits*) izračunatim na osnovi postotka od plaće (npr. 2%) i broja godina staža u aktivnom razdoblju. U shemi vrijednosnih bodova, primijenjenoj u manjem broju zemalja, mirovina se izračunava na osnovi utvrđenog broja i vrijednosti bodova koje korisnici akumuliraju tijekom radnog staža, a koji ovise o broju godina i razini

ostvarenih plaća. Po načinu izračuna ova je formula oblik definiranih davanja. Od zemalja OECD-a o kojima je riječ nalazimo je u Njemačkoj, Norveškoj, Slovačkoj i, djelomično, u Francuskoj. U Hrvatskoj se također kod izračuna mirovina primjenjuje bodovna formula. Treći način izračuna su fiktivni mirovinski računi (*notional account schemes*) koji se, samo interno u mirovinskim fondovima, vode kao akumulirani doprinos svakog osiguranika uvećan za godišnju stopu dobiti (npr. za rast BDP-a). Na temelju fiktivnih računa, pomoću ak-tuarskih kalkulacija, na kraju radnog vijeka izračunava se pojedinačna mirovina.

Pored ova tri načina izračuna mirovina, u nekim se zemljama dio mirovina drugog sloja ostvaruje unutar sheme definiranih doprinosa (*defined contributions*) u kapitaliziranim fondovima. Takav je slučaj Australija (u najvećem razmjeru), zatim Meksiko, Mađarska, Poljska, Danska i Švedska (u manjem razmjeru). Na taj način dio mirovine iz drugog sloja kapitalizirane štednje za nekoliko godina ostvarivat će i hrvatski umirovljenici.

Dob odlaska i razdoblje obračuna mirovina

U pogledu **dobi odlaska u mirovinu**, većina je zemalja prihvatila granicu od 65 godina. To se odnosi kako na muškarce tako i na žene. Mali broj zemalja za muškarce propisuje od 65 godina nižu dob odlaska u mirovinu: Češka – 63 g., Francuska – 60 g., Koreja 60g., Turska – 60 g., Mađarska – 62 g. i Slovačka – 62 g. S druge strane, višu dob starosnog umirovljenja obvezni su ostvariti muškarci Islanda – 67 g., Irske – 66 g., Norveške – 67 g. i SAD – 67 g.⁵

⁴ Npr. Luksemburg u prvom sloju dodjeljuje socijalnu pomoć, temeljnu i minimalnu mirovinu, a Velika Britanija ciljanu pomoć te temeljnu i minimalnu mirovinu. Samo jednu vrstu solidarnih mirovinskih davanja imaju Njemačka i Italija (socijalnu pomoć), Švedska, Australija i SAD (ciljanu pomoć) te Japan i Južna Koreja (temeljnu mirovinu).

⁵ Prema posljednjim informacijama s kojima raspoložemo, Njemačka se priprema za postupno podizanje dobne mirovinske granice na 67 godina, a slična se inicijativa pojavila i u Španjolskoj.

Dob žena pri odlasku u mirovinu niža je od dobi muškaraca u nekoliko zemalja: Austriji – 60 g., Češkoj 59-63 (ovisno o broju djece), Meksiku – 60 g., Poljskoj – 60 g., Švicarskoj – 64 g. i Turskoj – 58 g. Međutim, u posljednje vrijeme prisutan je trend izjednačavanja dobi odlaska u mirovinu žena i muškaraca, pa u ovoj posljednjoj skupini zemalja treba očekivati promjene dobne granice. Pored toga, ima dosta nagovještaja da će se sve više primjenjivati fleksibilni odlazak u mirovinu, koji je već sada na snazi u nekim zemljama za pojedine kategorije umirovljenika.

Budući da se visina mirovina određuje prema visini ostvarenih plaća, bitno je koje se **razdoblje radnog staža** uzima u obzir prilikom izračuna mirovine. Općenito se može reći da se prilikom izračuna mirovina u većem broju zemalja uzima u obzir ukupni radni staž. U drugoj skupini zemalja u tijeku je proces prelaska od kraćeg (za umirovljenike povoljnijeg) na ukupni radni staž. Samo tri zemlje imaju kraće razdoblje za izračun mirovine: Grčka – posljednjih 5 godina, Norveška – najpovoljnijih 20 godina te Španjolska – posljednjih 15 godina. Zanimljivo je da SAD prakticira 35 najpovoljnijih godina, pa je, dakle, iz izračuna izostavljeno samo nekoliko najlošijih godina. Nije teško predvidjeti da će, s obzirom na ukupna gospodarska kretanja te druge procese u društvu, ove zemlje u dogledno vrijeme preći na obračun mirovina na temelju ukupnog radnog staža osiguranika, jer takav obračun podrazumijeva manje mirovinske troškove.

Politika podizanja dobne granice prilikom umirovljenja nije isključivo motivirana potrebom za zapošljavanjem starije radne snage, nego isto tako i nastojanjem za smanjenjem mirovinskih troškova, koji, kako smo već naveli, čine znatan dio ukupnih javnih troškova koji, s obzirom na očekivano starenje stanovništva, prijete znatnim porastom u narednom razdoblju.

Indeksacija mirovina

Sljedeći važan parametar mirovinskog sustava je način usklađivanja (indeksacije) mirovina. U zemljama OECD-a uobičajeno je da se mirovine indeksiraju prema potrošačkim cijenama, dok je u nekima od njih u primjeni potpuno ili djelomično usklađivanje mirovina prema kretanju plaća. U cjelini gledano, trend prelaska sa sustava indeksacije prema plaćama na sustav indeksacije prema cijenama u zemljama OECD-a zabilježen je osamdesetih i devedesetih godina kada je u većini zemalja bila na djelu politika redukcije mirovinskih troškova. Treba spomenuti da nekoliko zemalja primjenjuje mješovitu formulu indeksacije mirovina, dakle kombinirano usklađivanje prema plaćama i cijenama. Prva zemlja koja je primijenila kombiniranu formulu indeksacije mirovina prema plaćama i cijenama bila je Švicarska (odatle naziv »švicarska formula«). U Finskoj se primjenjuje formula indeksacije: 80% prema cijenama i 20% prema plaćama. U Mađarskoj i Slovačkoj indeksacija se obavlja prema formuli 50:50, kao i u Hrvatskoj. Ovdje je riječ o mirovinama ostvarenim temeljem doprinosa osiguranika, dok se temeljne mirovine i druga mirovinska davanja prvog sloja u pravilu usklađuju prema potrošačkim cijenama. Kao i dobna granica prilikom odlaska u mirovinu, tako i način indeksacije znatno utječe na visinu mirovinskih troškova, o čemu je riječ u drugom dijelu ovoga članka.

VISINA PROSJEČNIH PLAĆA PROIZVODNIH RADNIKA

Prije nego se pozabavimo pokazateljima o visini mirovina u zemljama OECD-a upozorit ćemo na prosječne plaće proizvodnih radnika s punim radnim vremenom, iskazane prema njihovoj kupovnoj moći. Tako ćemo dobiti polazišni pokazatelj koji će nam poslužiti za usporedbu razine mirovina u pojedinim zemljama. Plaće su

iskazane u dolarima, a realna kupovna moć plaća utvrđivala se na osnovu standardne košarice dobara i usluga u svakoj od zemalja iz uzorka istraživanja.

Visinu ostvarenih mirovina u odnosu na plaće pokazat ćemo pomoću dva indikatora: **zamjenske neto stope i očekivanog prihoda od mirovina** tijekom prosječnog

Tablica 1.

Prosječna godišnja plaća proizvodnih radnika u 30 zemalja OECD-a u 2002. godini

Zemlja	Godišnja plaća u USD prema kupovnoj moći
Australija	35 727
Austrija	25 840
Belgija	33 739
Kanada	32 521
Češka Republika	14 542
Danska	35 915
Finska	27 947
Francuska	23 766
Njemačka	34 252
Grčka	15 144
Mađarska	9 279
Island	27 053
Irska	24 864
Italija	26 337
Japan	29 012
Koreja	31 299
Luksemburg	31 671
Meksiko	9 123
Nizozemska	32 561
Novi Zeland	27 118
Norveška	32 183
Poljska	13 905
Portugal	12 093
Slovačka	8 819
Španjolska	21 214
Švedska	24 076
Švicarska	33 128
Turska	14 997
Ujedinjeno Kraljevstvo	30 091
Sjedinjene Države	32 360

Izvor: OECD, 2005.:43.

Najveće su godišnje realne plaće radnici ostvarivali u Danskoj, Australiji i Njemačkoj, a najmanje u Slovačkoj, Meksiku i Mađarskoj. Raspon između najviših i najnižih plaća u trideset zemalja OECD-a bio je nešto manji od četiri puta.

razdoblja njihovog ostvarivanja. Budući da se ovi pokazatelji odnose na očekivane mirovine u narednom razdoblju u kojem će sadašnji, tek zaposleni osiguranici ostvariti svoja mirovinska prava, kalkulacije navedenih mirovinskih indikatora vršene su pod

sljedećim pretpostavkama: da će u narednom razdoblju stopa realnog gospodarskog rasta prosječno iznositi 2% godišnje, da će po istoj stopi rasti prosječne realne plaće radnika, da će godišnja inflacija iznositi 2,5%, da će realni prinos kapitaliziranih mirovina iznositi 3,5% godišnje, da će diskontna stopa (za aktuarske izračune očekivanih ukupnih mirovinskih primanja) biti 2% godišnje te da će se stope mortaliteta umirovljeničke populacije kretati prema projekcijama Ujedinjenih nacija. Bez obzira na činjenicu da se radi o budućim mirovinama, dobiveni podaci relevantni su za aktualne usporedbe

utoliko što polaze od današnje razine plaća osiguranika i važećih parametara mirovinskog sustava.

ZAMJENSKA MIROVINSKA STOPA

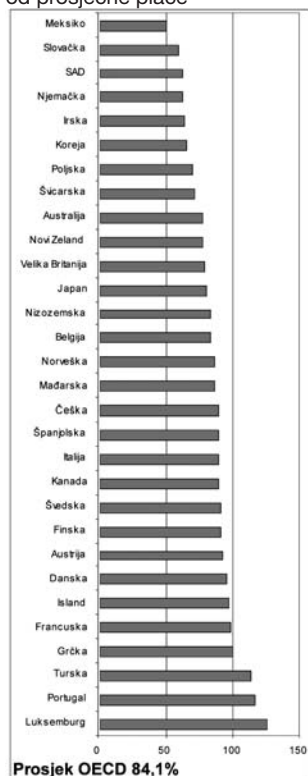
Zamjenska mirovinska stopa (*replacement rate*) ključni je indikator koji pokazuje u kojoj mjeri mirovina omogućava očuvanje životnog standarda radnika nakon odlaska u mirovinu. Uobičajeno je da se zamjenska mirovinska stopa iskazuje u odnosu na posljednju plaću radnika. Međutim,

Slika 1.

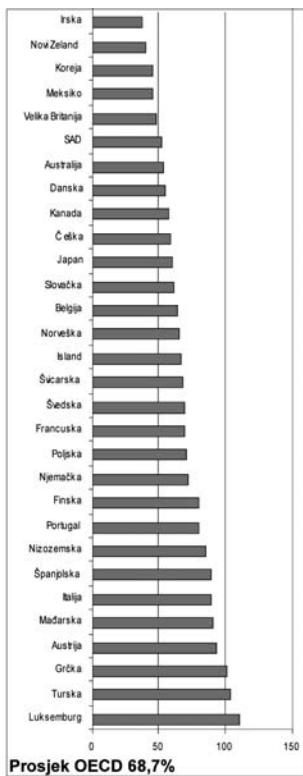
Neto zamjenske stope s obzirom na visinu plaća u zemljama OECD-a

-postotak od plaće pojedinca ostvarene prije mirovine-

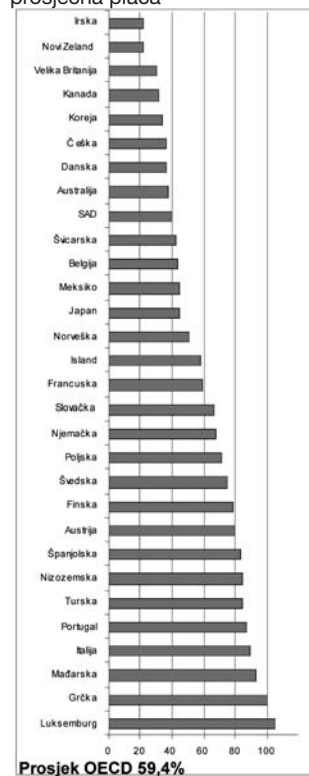
Niska plaća – polovica od prosječne plaće

Prosječna plaća

Visoka plaća – dvostruka prosječna plaća

Izvor: OECD, 2005.:51-52.

podaci za zemlje OECD-a o kojima je ovdje riječ odnose se na udio prosječne individualne mirovine u prosječnoj individualnoj plaći radnika ostvarenoj tijekom njegovog punog radnog vijeka, a ta je plaća revalorizirana prema prosječnom godišnjem rastu bruto društvenog proizvoda. Ako, dakle, radnička plaća tijekom radnog vijeka raste, to znači da će prosjek ukupne plaće biti niži od prosjeka plaće ostvarene neposredno prije odlaska u mirovinu. S druge strane, ako plaća pada, onda će zamjenska stopa biti veća.

U spomenutoj publikaciji OECD-a koriste se dvije zamjenske mirovinske stope: bruto zamjenska stopa i neto zamjenska stopa. Bruto zamjenska stopa označava udio bruto mirovine u prosječnoj bruto plaći radnika ostvarenoj tijekom punog radnog vijeka. Ukupno uzevši, **bruto zamjenska stopa** (*gross replacement rate*) za trideset zemalja OECD-a u prosjeku će iznositi 56,9%. Drugim riječima, toliko će iznositi udio prosječne bruto mirovine u prosječnoj bruto plaći ostvarenoj u cijelom radnom vijeku budućih umirovljenika. Međutim, radnicima koji su ostvarili pola prosječne plaće zamjenska će bruto mirovinska stopa iznositi 72,5%, a zaposlenima koji će ostvariti dvostruko veću plaću od prosjeka ona će iznositi 47,6%. U ovim se razlikama visine zamjenske stope ogleda redistribucija koja se odvija unutar mirovinskog sustava, a koja ide od bogatijih prema siromašnijim kategorijama umirovljenika.

Ovdje je riječ o bruto zamjenskoj stopi za muškarce u obveznim mirovinskim sustavima. Kada se pak u obzir uzmu očekivane mirovine žena, onda je zamjenska stopa nešto niža, jer žene u prosjeku ostvaruju manje mirovine od muškaraca. S druge strane, mirovinska primanja iz dobrovoljnih mirovinskih shema, koja ovdje nisu uzeta u obzir, povećavaju zamjenske mirovinske stope.

Posebno nam se zanimljivom učinila **neto zamjenska stopa** (*net replacement*

rate), jer ona pokazuje udjel mirovina u neto plaćama koje ostvaruju umirovljenici nakon plaćanja svih poreza i doprinosa. Riječ je, dakle, o neto mirovinskim primanjima.

Prvo treba konstatirati da je neto zamjenska stopa osjetno veća od bruto zamjenske mirovinske stope. Ta stopa za trideset zemalja OECD-a na razini prosječnih mirovina iznosi 68,7%. Kada je riječ o siromašnijim radnicima koji ostvaruju polovinu prosječne plaće, njihova zamjenska neto mirovinska stopa iznosi 84,1% prosječne plaće ostvarene tijekom radnog vijeka. Na drugoj strani, zaposleni koji su imali dva puta veću plaću od prosječne ostvarit će zamjensku mirovinsku neto stopu od 59,4%.

Zanimljivo je da u Luksemburgu i u Turskoj prosječna zamjenska neto stopa nadmašuje prosječnu plaću, što je jedinstven primjer u svijetu koji govori o izdašnosti mirovinskih sustava u ovim zemljama (postavlja se pitanje hoće li ove zemlje u narednom razdoblju uspjeti održati ovako izdašne mirovinske sheme). No za bolje razumijevanje ovih podataka treba poznavati ukupni kontekst tih zemalja, a posebno tip mirovinskog sustava koji se prakticira. Kada je o Turskoj riječ, vjerojatno se radi o tome da je u ovoj zemlji relativno niska stopa zaposlenosti žena, pa obitelji žive o jednoj mirovini, koja je stoga relativno veća nego u drugim zemljama s visokom ženskom zaposlenošću. No taj razlog nije u igri kada je u pitanju Luksemburg. Isto tako, veoma visoke prosječne neto zamjenske stope imaju Grčka, Mađarska, Austrija. Nadalje, treba dodati da je za zamjenske stope značajna interferencija dobrovoljnih mirovinskih shema, kao i ženskih mirovina, koje su u publikaciji OECD-a iskazane samo za neke zemlje.

Ovdje prezentirane zamjenske mirovinske stope odnose se na individualno ostvarene mirovine nakon punog radnog staža

osiguranika. Drugo značenje ima pokazatelj koji govori o **relativnoj razini mirovina** (*relative pension level*), a koja se također može iskazivati u bruto i neto indikatoru. Budući da se u nas uobičajeno koristi upravo taj indikator visine mirovina, vrijedno ga je razlikovati od spomenutih zamjenskih stopa. Dakle, relativna razina mirovina (bruto ili neto) može se izračunati ako se prosječna mirovina podijeli s prosječnom plaćom u pojedinoj zemlji, a potom se pojedinačne mirovine uspoređuju s prosječnim nacionalnim plaćama. Ovdje, dakle, nije riječ o individualnim razinama mirovina u odnosu na individualne prosjeke plaća, nego se radi o usporedbi individualnih mirovina s nacionalnim prosjecima plaća. Relativna razina mirovina s obzirom na visinu ostvarenih plaća razlikuje se između pojedinih skupina zemalja, pored ostalog, i ovisno o tome koji se mirovinski sustav primjenjuje. Npr. u zemljama *beveridgeovske* tradicije, koje imaju *flat-rate* mirovinska davanja (Novi Zeland, Irska, Kanada, Danska), po visini mirovina neznatno se razlikuju skupina zaposlenih s nižim i višim primanjima. Na drugoj strani, u zemljama *bismarckovske* tradicije (npr. Njemačka, Francuska, Italija) mirovine radnika s nižim i višim davanjima osjetno se razlikuju. No ne treba zaboraviti da se radi o obveznim, javnim mirovinskim shemama. Kada se pridodaju privatne dobrovoljne i profesionalne mirovinske sheme, onda se situacija u pogledu visine mirovina od zemlje do zemlje osjetno mijenja.

OČEKIVANA IMOVINA UMIROVLJENIKA

Sljedeći važan indikator, koji posredno govori o visini mirovina, je tzv. **umirovljenička imovina** (*pension wealth*). Naime, zamjenska stopa i relativna razina

mirovina indikator su koji govore o visini mirovina s obzirom na postignute plaće. Međutim, oni ne daju uvid u ukupni mirovinski prihod koji će ostvariti umirovljenici tijekom cijelog svog umirovljeničkog razdoblja. A taj prihod ovisi kako o visini mirovina, tako i o očekivanom trajanju života te načinu indeksacije mirovina nakon umirovljenja. U proračunima zemalja OECD-a o kojima je ovdje riječ, ukupni budući očekivani iznos mirovina konvertira se u sadašnju vrijednost korištenjem diskontne stope od 2%. S druge strane, prosječno očekivano trajanje života projicirano je u 2040. godinu. Podsjetimo da će prema projekcijama Ujedinjenih nacija prosječno očekivano trajanje života u dobi od 65 godina 2040. godine u 30 zemalja OECD-a iznositi: 83,1 godinu za muškarce i 86,6 godina za žene.⁶ Isto tako, pošlo se od pretpostavke da će dob odlaska u mirovinu za muškarce i žene biti jednaka - 65 godina. Naravno, u onim zemljama u kojima će očekivano trajanje života biti manje (npr. Turska, Meksiko, Poljska, Mađarska, Poljska, Slovačka) bit će relativno manja ukupna umirovljenička imovina. S druge strane, zemlje s duljim očekivanim trajanjem života (to su zapadnoeuropske zemlje, SAD, Kanada, Japan i Australija) buduća će imovina umirovljenika biti veća.

Upravo nam indikator o umirovljeničkoj imovini pokazuje koliko dobna granica umirovljenja utječe na ukupne mirovinske izdatke. Ako se, npr., u mirovinu odlazi sa 60 umjesto sa 65 godina, onda će ukupni izdaci za mirovine biti za 17,5% veći. S druge strane, ako se u mirovinu odlazi sa 70 umjesto sa 65 godina onda će ukupna mirovinska davanja za prosječnu mirovinu biti za 17,4% manja. Ovi podaci ukazuju na utjecaj koji podizanje mirovinske dobi

⁶ Najveće očekivano trajanje života za 65- godišnjake bit će u Japanu (muškarci 85,8 godina, a žene 88,7 godina), a najmanje u Turskoj (muškarci 80,0 godina, a žene 83,0 godina).

ima na financijsku održivost javnih mirovinskih sustava.

S druge strane, na ukupni iznos umirovljeničke imovine također utječe način indeksacije mirovina. Na primjer, indeksacija s plaćama u prosjeku donosi umirovljenicima – muškarcima 21,7% ukupno veća mirovinska davanja nego li indeksacija sa cijenama. Ako se, dakle, indeksacija obavlja prema tzv. švicarskoj formuli, kako je to sada u Hrvatskoj, onda su ukupni miro-

vinski izdaci za 10,1% veći nego kada se indeksacija vrši sukladno porastu potrošačkih cijena. S obzirom na činjenicu da žene u pravilu tijekom duljeg razdoblja koriste mirovine nego muškarci, onda promjene u načinu indeksacije u značajnijoj mjeri utječu na ukupan iznos njihovih mirovina.

Umirovljenička mirovina projicirana je u broju prosječnih godišnjih prihoda, a pritom je uzeta u obzir prosječna nacionalna visina plaća.

Tablica 2.

Očekivana bruto umirovljenička imovina prema visini plaća budućih umirovljenika, iskazana u broju prosječnih godišnjih plaća (obvezne mirovinski sustav - muškarci)

Zemlja	pola prosjeka plaće	prosječna plaća	dva prosjeka plaće
Australija	5,7	6,7	8,3
Austrija	6,0	11,9	19,6
Belgija	5,5	7,3	9,4
Kanada	5,5	6,5	6,5
Češka	4,6	5,8	6,6
Danska	7,0	7,4	8,0
Finska	6,3	8,4	22,5
Francuska	7,6	9,5	17,1
Njemačka	4,3	8,3	13,7
Grčka	6,3	12,6	25,2
Mađarska	6,1	2,2	24,4
Island	7,1	8,4	12,6
Irska	5,4	5,4	5,4
Italija	5,8	11,4	22,0
Japan	5,7	8,3	12,2
Koreja	5,0	6,7	9,7
Luksemburg	10,3	18,3	34,1
Meksiko	2,6	4,8	9,1
Nizozemska	5,2	10,3	20,6
Novi Zeland	5,7	5,7	5,7
Norveška	5,3	8,2	11,7
Poljska	4,0	7,9	15,8
Portugal	7,9	10,2	20,0
Slovačka	4,0	8,0	15,9
Španjolska	6,1	12,2	23,0
Švedska	7,0	10,4	21,0
Švicarska	5,5	10,1	18,2
Turska	6,1	11,0	18,2
Ujedinjeno Kraljevstvo	5,0	5,5	6,7
SAD	3,5	5,5	8,0
Prosjek za sve zemlje	6,7	8,9	14,8

Izvor: OECD, 2005.:67.

Prema ovim proračunima radnici u 30 zemalja OECD-a koji dobivaju prosječnu plaću ostvarit će u vidu budućih svojih mirovina 8,9 godišnjih prosječnih plaća. Oni koji zarade polovinu prosječne plaće u vidu budućih mirovina dobit će 5,7 prosječnih plaća, a oni koji zarađuju dvostruku prosječnu plaću u obliku budućih mirovina dobit će ukupno 14,8 prosječnih plaća. Najveći ukupni iznos budućih mirovina ostvarit će umirovljenici Luksemburga (18,8 prosječnih godišnjih plaća), a najmanji Kanade (6,5).

Međutim, situacija se mijenja ako se obveznim pridodaju dobrovoljne mirovinske sheme i u njima očekivani mirovinski prihodi, onda radnici s prosječnom plaćom mogu u vidu mirovina u Kanadi očekivati 10,2, Danskoj 11,2, Ujedinjenom Kraljevstvu 7,7, a u SAD 10,0 prosječnih godišnjih plaća.

Što se tiče apsolutnog iznosa očekivane umirovljeničke imovine, ona bi za sve obuhvaćene zemlje OECD-a u prosjeku trebala iznositi 202 267 dolara, najviše u Luksemburgu – 587 000 dolara, a najmanje u Meksiku 28 000 dolara.

Na kraju se postavlja pitanje, koja je razina primjerene mirovine u zemljama obuhvaćenim ovim istraživanjem? M. Queisser i E. Whitehouse, autori koji su analizirali podatke o mirovinama u zemljama OECD-a, upozoravaju na podatak da je prosječna razina mirovina, nakon odbitka poreza, nešto ispod 70% prosječne plaće ostvarene tijekom punog radnog vijeka zaposlenika. U zemljama koje imaju najmanje izdašne mirovine u mirovinskom režimu vezanom uz plaće, kao što su SAD i Velika Britanija, prosječna je mirovina na razini 50% od prosječno ostvarene plaće tijekom cijelog životnog vijeka. To je, misle spomenuti autori, razina ispod koje općenito ne bi treba-

le pasti zamjenske stope mirovina, ako se želi održati njihova povezanost s plaćama ostvarenim u radnom vijeku. Osobito su u nepovoljnom položaju umirovljenici koji su ostvarivali male plaće. U nekim zemljama (Meksiko, SAD, Slovačka) njihove su mirovine su ispod 20% prosjeka ostvarenih plaća. Mirovinske reforme koje su primijenjene u mnogim zemljama imale su za glavni cilj jačanje veza između ostvarenih plaća i mirovina. Reforme su dovele do znatno smanjene redistribucije, a u nekim zemljama (Poljska, Mađarska i Italija) ona je potpuno eliminirana. To postavlja velike probleme osiguranicima koji imaju prekide u radnoj karijeri, pa dakle i u smanjenoj kotizaciji u mirovinske fondove. Ako, dakle, mirovinski sustavi ne osiguraju određenu razinu redistribucije kojim će se spriječiti siromaštvo, onda će na važnosti dobiti minimalna davanja pod uvjetom resursa, kao svojevrsna socijalno-zaštitna mreža.

Podsjetimo da Hrvatska za puni radni staž i dob od 65 godina sada daje prosječnu neto mirovinu koja dosiže oko 62% ukupno ostvarene zarade tijekom životnog vijeka. Naš je problem, međutim, u tome što tek desetak posto od svih naših umirovljenika prilikom odlaska u mirovinu ostvari propisanu dobnu granicu.

LITERATURA

- OECD (2005). *Pension at a Glance, Public policies accross OECD countries*. Paris.
- OCDE (2003). *Les impôts sur les salaires*. Paris.
- Queisser, M., Whitehouse, E. (2006). *Retraites: le niveau des prestations futures dans les Pays de l' OCDE. Revue internationale de sécurité sociale*, 5(3).
- Réformes de la protection sociale en Europe (2006). *Revue française des affaires sociales*, 60(1).

Priradio: Vlado Puljiz